

VIHOR

LIST ZA NACIJONALISTIČKU KULTURU

God. I.

Pojedini broj 30 filira. Pretplata na godinu 8 kruna, na pola 4, a na četvrt godine 2 krune. Naruče, pretplata i reklamacije šalju se na upravo i uredništvo „Vihora“ Zagreb, Mesnička 28. Zagreb, 15. ožujka 1914.

Broj 2.

SADRŽAJ: Vladimir Čerina: Prije i poslije Kosova. — Ante Barac: Niz pučinu. — Davorin Trstenjak: Vihor. — Edmund de Amicis: U zatonu Rio de Janeiro. — Viktor Hugo: Rpa kamenja. — — — : Nakon kaznionę. — Ivo Andrić: Prva proljetna pjesma. — Ilija Despot: Magle magle. — Književna kronika: Ivo Ćipiko, Stanislav Vinaver, Milivoj Pavlović — od V. Čerine. — Naši zapisi.

Prije i poslije Kosova.

Zagreb.

Vladimir Čerina.

1.

Da se čine velika dobra djela često je preka potreba da se čine velika zla djela. Jedne noći natrag deset godina, kad je sav Beograd bio u snu i kad po ulicama nije bilo ni sjene od psa, jedne kobne i svete noći u sjajnu jednu palaču na Terazijama, nahrupila je mala grupa ljudi, rasprštila se po mračnim i tihim odajama sa golim sabljama i nabijenim revolverima u ruci. To je bilo nekoliko srbijanskih oficira, koji su tražili da ubiju svoga kralja Aleksandra. — I u praskozorje, kad su i kralj Aleksandar i kraljica Draga ležali mrtvi isprskani i zadušeni od krvi, i sutradan i prekosutra kad je vijest o tome umorstvu planula u cio svijet, cio svijet, to jest sva fina visoka bagra u rukavicama, sve se je nečuveno zgražalo. Ali malo je tko mislio na značenje toga zločina, rijetko je tko mislio na uzvišene ciljeve onih urotnika i gotovo nitko nije vidio desperatno nisko stanje Srbije, i sužanj-ski njen položaj naprama Austriji... I od onoga kobnoga dana, kad na prijestolje Srbije stupa Petar Karagjorgjević, ustaša, prognanik, revolucioner, prevodioc Stuart-Mill-ove knjige O slobod-

di, jedan junački potomak Crnoga Gjorgja, oca i osloboditelja Srbije, od toga naime blagoslovljenog dana počima Srbija da se diže. U vrijeme od nekih deset godina ona je doživila jedan svestrani preporod, koga možda ne bi bila doživila druga kakva nacija ni kroz stotinu. Ona je poslije onog kobnog događaja gacala izvjesnim stranputicama, doživljavala napete krize u unutrašnjem svom društvenom i narodnom životu, prolazila kroz vratolomne političke klance, bila teško umom i duhom obolila nekoliko puta, bilo je mnogo očajanja, posrtanja i nevjere, bilo je mračnih i pogubno zbrkanih raspoloženja i među najboljim njenim silama i vodećim grupacijama, bilo je časova, kad su neki najpoznatiji i najrepresentativniji njeni ljudi javno i otvoreno cijelo srpsko i naročito beogradsko društvo okrstili Mafijom, no kroz sav taj vrtoglavi Sturm und Drang, od ubivstva kralja Aleksandra nepobitno je: staro bilo i sree Srbije kneza Miloša Dositija Obradovića i Svetozara Markovića i drugih njenih velikih sinova, kucalo je sve više rasno i rasno, njena se spala i razbijena nacionalna energija, dizala i koncentrisala sve bolje, njena prirodna gordost i orlovski ponos rasao i rasao,

njen je vas rad u svima pravcima dobivao sve posvećenijih i blagoslovljenijih ciljeva, a kroz rad, marljiv i uporan rad, i onaj kulturni, i onaj politički, i onaj ekonomski, i onaj literarni, i onaj omladinski, i onaj militaristički, i onaj nacionalni i onaj socijalni, kroz rad, rad i rad, smislen, dobar, ozbiljno nebučan i zabrinuto pametan rad, Srbija je, njeno društvo, njena inteligencija, omladina i njen narod, dobijala životvornu i djelotvornu snagu Vjere. Nadati se, šire disati, jače i dublje osjećati, mladićskije i idealnije zanositi se kroz posve realno posmatranje i rasuđivanje nacionalnih stvari, to je ona moćno počela bolje nego prije i nastavila, i jedno veličajno Djelo završila u pola.

2.

Proklamacija srbijanske vojne na Turčina, u jesen 1912., bijaše za Srbiju jedna logična posljedica njene zadobijene sredenosti, povraćene snage i planule Vjere. Međutim, za nas amo taj njen korak bio je primljen kao čudo neko i negdje se javno govorilo, a gotovo svuda šaputalo, da Srbija ludo srće u provaliju. Ne koji god naš zagrebački tako zvani književnik ili novinar iz Nabijenog Bubenja, nego jedan naš opće poznati pisac, koji je, ma što se govorilo, ipak jedan od najglavnijih kotača u cijeloj smotanoj mašineriji našeg javnog savremenog života, A. G. Matoš, okladio se tada u jednom feljtonu *Obzora*, ne znamo više na koliko litara vina, dok su Srbijanci krv lili, da će biti potučeni od presjajno militaristički modernizovane i disciplinovane sile Turaka. Kao god on, tako ni naša ona viša javnost, nije mogla da se uživi u smislenost srbijanske vojne sve do osvećenog Kosova i još manje je znala da tu Revoluciju protiv tirana i gospodara u Staroj Srbiji i Makedoniji, shvati kao nešto svoje uslovno i bitno. I upravo u tome, što smo mi amo Hrvati gotovo svi shvatili zadaće i samo donekle značenje te oslobodilačke narodne vojne tek nakon što je ona u

glavnom izvršena bila, a ne prije, odmah barem kad se je počela, a da ne govorimo, kad se je davno i davno spremala, u toj samoj pojavi, ogleda se sva naša široka trulost, vas naš prostrani život koprcanja u mraku, cijelo naše opće nevoljno napredovanje u nazadovanju, vas naš mrtvi kulturno-nacionalni duh, koji je danas daleko za onim velikim i snažnim što je vladao za ilirskog pokreta, cijelo naše mlako osjećanje otpornosti i bune, što danas protuslovi sa davnim heroizmom Gupca i Kvaternika. Teško je zamisliti dvije ovako goleme krajnosti nacionalne duševnosti i duhovnosti kod jednog istog naroda u kome teče ista krv i koji govori istim jezikom, i u jedno te isto doba: jedan dio naroda daje cijelom čovječanstvu najčudnije velike i svijetle svjedodžbe čovječstva, a drugi dio naroda daje bjelodane dokaze svog posvemašnjeg ništavila. Srbija, malena na nekulturnom Istoku, u ime pravde, širi se, oslobadajući braću, Hrvatska, do kulturnog zapada stenje pod komesarijatom i jedine znakove nezadovoljstva ne daju ocevi Otadžbine, nego djeca otaca.

S one strane Drine pet sto hiljada jednom svetom mišlju organizovanih narodnih revolucionaraca, u ime Slobode spremno je da gine, a s ove strane Drine od dva i pol milijona naroda, barem dvije obilate trećine njegove tako zvane inteligencije u ime Karijere i lagodnog života, u nesmetanom i ako psećem robovanju, spremno je, da se proda, a gotovo sve preostalo glode se i glode poradi ničesa i poradi svačesa. S one strane Drine cio jedan narod stavlja na kocku svu svoju prošlost, svu svoju sadašnjost i svu svoju budućnost poradi pobjede pravde dobrih nad tiranijom zlih, a s ove strane Drine bezbrižno se i dalje tjera život umiranja i neki najpozvatiji narodni ljudi otvoreno stoje na strani zlih protiv dobrima, daju najsjajnije svjedodžbe narodnog servilizma, nedemokratizma i kajišarstva, i slijepi i gluhi za sve nevolje potlačenog puka, u obične dane slave neobične božiče. S one strane Drine pucaju topovi, bombe i šrapneli, a s ove strane Drine do kavanskih i hotel-

skih plafona pršte zlatni čepovi šampanjca. S one strane Drine od rasprskanih granata padaju pučki Slobodnjaci oko šančeva i u ponore, a s ove strane Drine diplomirani i doktorirani robovi ruše se pod stolove od alkohola, vina i likera. S one strane Drine pjevaju se himne junačkoj i časnoj smrti, a s ove strane Drine vijori urlanje kukavičnom i beščasnom životu. S one strane Drine pada Kumanovo kroz bunilo himne Zrinjskoga, a s ove strane Drine poklonici toga istoga Zrinjskoga, slave orgije financijalno-muzičke politike u »Balkanu« na račun i onako već dobro oguljenog i ogoljelog pučka . . . I jedina Dalmacija probudena i uzbuđena u tri svoja grada, kroz nekoliko nezamišljeno veličajnih manifestacija, i u znaku hrvatsko-srpskog prosvjeda, ujedinjena sa svim svojim političkim strankama i programima, barem za jedno ne dugo vrijeme, u Zadru, pretprošle godine, u velikom nam beznađu daje ogromnih uteha i vedrih nadanja za budućnost, i jedini komesarijat, »pod kojim se nije hrvatski ni disati moglo«, jamačno je samo jedna dobro došla pomoć, da se Zagreb, motor cijele naše lijepe domovine, nije još gore obrukao,

I makar stidni, budimo bar sada iskreni: široke naše narodne mase znale su, da je Kosovo bilo poraženo, ali ni poluinteligentni slojevi naši nisu sanjali, da Kosovo treba da bude osvećeno. Mi nismo imali za narodnu žalost, što je Srbija potpuno neoslobodena i neujedinjena, i tek nam je u jednoj trećini bila smisljena radost, što je Kosovo osvećeno. Sva naša predkosovska kultura i politika nije unitarskom i libertarskom nacionalnom dušom bila zadahnuta, nije se znalo za junačke Hrvate, koji su nastanjeni u Srbiji i nije se mislilo na potpuno neoslobodeni i neujedinjeni naš rasno sačuvani najbolji dio naroda s one stra-

ne Drine, i srpska se svijetla, nacionalna budućnost, nije imala u vidu u sablasnoj nacionalnoj sadašnjosti Hrvatske. Samo je jedan veliki dio naših obraženijih i to nepolitičkih krugova, gojio nekakvih nacionalno-neživotodavajućih, mlakih kulturnih simpatija za modernizovanu Srbiju, ali rijetko je tko mislio, da bi Srbija mogla, i da ona logikom prilika, mora što prije i što brže, dok se mi amo posve nacionalno, socijalno i moralno ne rasturjemo, i dok fizički i psihički ne omlitavimo, i dok se za svijesno življenje u svijesno zadobijenom slobodnom životu sasvim neosposobimo, postati naš jedini spas, naša najveća vjera, gotovo jedini naš Bog, koji je moćan, da naš mrak razbije, našu tugu udavi, naš smrad odnese i našu trulež potopi, našom svijesnom nas voljom i radom ujedinivši sa sobom i oživivši u Kulturi zajedničkoj, jugoslaven-skoj!

3.

Nije toliko važno, što je delikventska-dennuncijantska Hrvatska negdje u lipnju 1913., u jednom svom uvodniku zanijekala Srbiji misiju jugoslaven-skog Pijemonta, nego je vrlo važno, da se taj organ, jedne ne baš slabe i najsrbofobskije partije u Hrvatskoj, uopšte sjetio i zamislio, da bi Srbija mogla da bude naš Pijemont. Na stranu međutim upoređivanje našeg Pijemonta sa talijanskim za Narodnog Ujedinjenja, Srbija poslije časno i savjesno izvršenih svojih nacionalnih, i, izim socijalnog, velikim dijelom kulturnih dužnosti na prekodrinskim našim zemljama, za nas je ona poslije Kosova sve drugo, nego je prije Kosova bila. Prije Kosova mi nismo znali, koliko otporne snage u našem narodu ima, koliko je kao zemlja težak, koliko je kao planine velik i gord, kao golo stijenje jak, kao olujno more buran, kao sunce vatren i požaran, i kao vihor silan, nasrtljiv i ništeći, misleći ubogo nedotupavo i smešno starački, da je more bajuneta u rukama automatski izvježbanih ljudi i duša, koje tek gruba sila, a ni-

kakva svijest, vjera i sveti zavjet svetih dužnosti naprijed u rat i u smrt kreće, jače od nutarnje pobune srca, velikog srca jednog, pučkom predajom i višim nacionalnim i moralnim potrebama, demokratski i ljudski disciplinovanog, naroda! Prije Kosova mi nismo vjerovali, mi smo za djetinjariju, ludost i političku abnormalnost proglašavali svake ma i najmanje iskaze i teženja za svoje posvemašnje nacionalno oslobođenje i ništa nam smješnije ne bijaše do mišljenja i zauzimanja za jednu narodu bunu, koja bi mogla i poslije nekoliko slomova, do svog konačnog uspjeha da dođe. Prije Kosova mi nismo, gotovo sve što smo radili, na svima poljima djelatnosti, radili srčano i uzbuđeno, kroz pojanje srca i mozga, u drhtanju svih žilica u nama, sa duhom i dušom uneseni i utopljeni u jednu bolju, zdraviju, čovječskiju i kulturniju budućnost, koja neminovno i što skorije treba da dođe. Prije Kosova mi smo prosto životarili kojekako, krpali naše stranke, vodili politiku državopravnu, onu jalovu i partijsku, onu najprokletiju, parlamentarnu, onu najbesmisleniju i najbeskorisniju, u jednoj neparlamentarnoj državi pogotovo, za nacionalnu pak, demokratsku i socijalnu politiku, onu i poletnu i realnu. što je spremna na sve velike i rizične borbe sa vlastodršcima, nismo marili, kao ni za sve, što od nas iziskuje više pameti, više čestitosti i ljubavi za narod po selima, po fabrikama i po lukama, mnogo više osjećanja, ponosa i bune, i kultura nam je bila i švapska i mađarska, pseudotalijanska i pseudofrancuska, balavo i jeftino kosmopolitska, a skupo i pravo nacionalna ni mrve od mrve!

Poslije Kosova drugi su putevi.

4.

Osvećeno Kosovo, oslobođena Stara Srbija i Makedonija, proširena je i ojačana je u Kulturni ne samo Srbija, nego i Hrvatska, skupa sa blizim Slovencima preko Kupe, i srbijanskim dijelom pobjedonosne balkanske vojne, udaren je funda-

menat zgradi jugoslavenske Kulture u ubudućnosti srpsko-hrvatske Nacije. A ona krv, što je curila iz rana srbijanskih vojnika revolucionera i one raspukle glave i prekinuta ona uda i oni leševi, leševi i leševi, sve je ono i naše bilo, naše, hrvatsko, samo ne ono iskvareno, ono najpozvatije, što se u saboru nimalo jako ne buni protiv novog atentata iz Pešte, na naše more i primorje, ne ono bezživotno, nerasno, nevoljno, nečestito i nečisto, nego ono što je pod drugim imenom, a svejedno najhrvatskije, najotpornije, najžilavije, najrasnije i najbuntovnije, ono što kroz rodove i rodove ima veza sa našim najdičnijim pojavama, kao što su uskoci, ustaše, buntovnici i hajduci, Starčević, Kvaternik, Gubac, Dojčić, i bezbroj, bezbroj vojaka i junaka naših! Ona velika srca preko Drine kucala su i najtopljom i najčišćom hrvatskom krvi. U onim neviđenim napadima tama, u onim jurišima, klanjima i okršajima, bilo je i onog našeg najgordijeg hrvatskog duha, što nam je sačuvano ostalo. Ono je u stvari bilo oslobođenje Stare Hrvatske pod imenom Stare Srbije... Ono je bilo ČUDO za cio svijet. Cio se jedan narod neviđeni i nečuveni odjedared čuo i vidio, kao neka silna objava sa neba, čuo se i vidio bolje i jače od jedne čuvene i viđene Italije za tripolitanskog pacifikovanja. Ono je već bilo nevjerovatno. Nevjerovatno je bilo, da još ima ljudi, koji na snopove i sa pjesmama na usnama ruše se, padaju i ginu za neke ideale, imaju kroz stoljeća kobno svete zavjere, koje bez straha i čovječno ispunjaju. Nevjerovatno je bilo, da još ima stotina i stotina hiljada srdaca, koja se raščupati dađu za Otadžbinu i za Narod. Nevjerovatno je bilo, da još ima rata, bez savim kapitalističko-kolonijalističkih i buržoaskih interesa, rata, koji je nacionalno-moralna Revolucija, i u jedno opće posve trulo, nemuževno i nejunačko doba, da još ima jedno more muževa, junaka i divova!

Što da jadikujemo!

Što da puzamo!

Što da očajavamo!

Radujmo se suncu! Dignimo glave, uro-
rimo u nebo i gazimo po tlul! Srca neka nam
porastu, duše neka nam se šire, mozgovi ne-
ka nam gore! Poleta! Nade! Zanos! Vatre!
Vjere! Na stratište sa skepticima i birtijskim
politikantima! U lagum sa kulturom partij-
skog i koterijskog nadmudrivanja i gloženja!
Ispalimo gradove bibliotekâ naših mudraca
iz obećane zemlje, austro-ugarske Mesopota-
mije! Ima nas Hrvata, koji potpuno kulturno
žive, više nego prije, i moralno i nacional-
no boljih, nego ikada do sada.

Ostanimo mi amo Hrvati, ali budimo Hr-
vati potpuno i pravo savremeni, uživljeni
u ovo doba poslije Kosova, a ovo je
doba energije i heroizma, ne mekuš-
tva i snivanja. Ovo je doba ne malih du-
šica zadovoljnih sa svačim i sa ničim, nego
buntovnih duhova, koji Naciju hoće stvoriti,
Kulturu Jugoslavije hoće da zazidaju, pred

čovječanstvom ljudi hoće da postanu. Ovo
je doba revolucionarno, nije reakcionar-
no, ratničko nije počivalačko, i politika od
naroda pozvatih treba otporno nacionalna,
a ne pokornička da bude, naši predstavnici
treba da misle na Sutra, više na narod
nego na sebe, i rad na ekonomskom
jačanju i rad na podizanju moralne
energije u našem društvu i rad na širenju
nacionalne vjere među pukom, treba da po-
spješi, ubrza i pojača se. Ako smo prije Ko-
sova griješili, najmanje treba da griješimo
poslije Kosova, i kao nikada trebamo barem
sada znati, da je, da bi se činila velika, do-
bra djela, često preka potreba, činiti zla
djela.

5.

Srbi su ubijali tjelesa, ali su stvarali du-
še. To je herojski narod, a heroji nisu zlo-
činci.

Niz pučinu.

Rijeka.

Niz pučinu poč će naše lade mrke,
kad žestoki vihor sa sjevera dune.
Ovdje su nam misli bile vječno grke,
nemoći i teškog oćajanja pune. —
— Sad stoljetno breme sa srdaca pada,
mi želimo borbe, pobjede i rada!

Ostavljamo prošlost punu blijedih sjena,
iznemogle čežnje sitnih malih bića,
i krovove tople, gnijezda savijena,
mirne, vedre dane zadovoljna žića,
idući u život nepoznati, tamni,
da nas kiše biju i gromovi plamni.

Zagreb.

Ti si, omladino, burna. Tko nije u mla-
dosti buran, omlitavi već u muževnoj dobi,
a u starosti je gotovo dijete. Tko u mladosti
ne vrije, nikad se ne pročisti i nikad od nje-
ga pravi čovjek. Mlada snaga ne miruje.

Antun Barac.

Stat ćemo na pramen, da nas vjetar bije
i meke nam kose po zraku leprše,
miris mora da nam staru tugu pije,
da valovi silni jednim mahom skrše
teret što vjekovno na dnu duša leži —
da nas mije vazduh zanosni i svjež!

Mi hoćemo naprijed! Nadimlju se jedra,
i zanosna vatra sije nam u oku —
Vjetar duva — zvižde puna, crna jedra
i valovi bijeli lupaju o boku.
— Kada vrijeme stigne za noćiste meko,
bit ćemo daleko, bit ćemo daleko!

Vihor.

Davorin Trstenjak.

Ti se, omladino, kupiš pod barjakom, pod
Vihorom. To tebi dolikuje i to si dužna. To
je krasno i to nas veseli.

Drugačija si danas, nego je bila omladina
prije četvrt vijeka. Mnogo si zrelija. I pri-

je bila je omladina burna, ali u toj buri bilo je previše razorne snage. Vikalo se na ulici, u gostioni i razbijali se prozori onima, koji su drugačije mislili. Dnevna politika i strančarska mržnja gutala je njenu snagu. Nije čudo, kad su zreli ljudi u saboru psovali i kleli boga, a na žalost i danas se u saboru našao čovjek, koji starcu, narodnoj žrtvi, kakve su u nas rijetke, spočitnu kao zločinu, njegovo tammovanje, nepravde i muke.

Danas si, omladino, zrelija i mudrija, a i bolja. Ne ulaziš u političku, stranačku borbu. Nisi ničije sredstvo, ničija štafaža. To je lijep pojav! Ti pratiš naš javni život, prosuđuješ sve zrelo i trijezno.

Težište tvojih želja i tvoga rada nije više u političkoj areni, nego u kulturi, u osvješćivanju i prosvjetljivanju naroda. Ti gledaš spasenje, slobodniju i srećniju budućnost u kulturi narodnoj, u kulturnom jedinstvu sve naše braće, od Triglava do nakraj Balkana. Jedinstvena narodna duša nije u politici, nego u duševnoj konstituciji. Italija je politički ujedinjena, a ipak još nema jedinstvene narodne duše, nego ona naglašuje, da treba talijanski narod tako uzgajati i kulturno razvijati, da dodje do jedinstvene duševne konstitucije, do iste moždane anatomije: do narodne duše.

Kad narod stigne do te duševne harmonije, do te svoje duše, složan je kao jedan čovjek u svim svojim velikim stvarima. Nema ministarskih kabineta, nema diplomacije, nema velesila, koje bi ga mogle zavaditi i razvaliti njegovu sreću. Da su Srbi i Bugari jedne narodne duše, drugačije bi sunce sjalo na Balkanu.

Najviša vlast u narodu je narodna duša.

Grči bijahu kulturni i klasičan narod. Oni su nam u nekim stvarima i danas uzorom, ali jedinstvene narodne svoje duše nisu razvili. Nastojahu da u velikim i svečanim narodnim igrama i svetkovinama stvore i pokažu svoje narodno jedinstvo, a ipak su se klali među sobom, ništa manje, nego braća Srbi i Bugari. Razlika je samo ta, što kulturna Evropa smatra Grke kulturnim i klasičnim narodom, a našu braću barbarima.

Ti, omladino naša, slovenska, srpska i hrvatska, dala si se na najkrasniji, najnužniji i najmudriji posao. Upravo to, čega se lačaš, tvoj je poziv i posao, posao i trud najplodniji. Posao i žrtve čovjeka vesele, kad je uvjeren, da će od svega toga biti i cvijeta i ploda.

Bilo je vrijeme, kad je naša omladina bila razdvojena u dva neprijateljska tabora, a jedan tabor širio bratsku mržnju na radost i probit naših vjekovnih dušmana. I to prolazi. Veliki dio omladine je danas nacionalan, a samo mala čest služi još onoj staroj i preživjeloj politici, koja je proglašena dogmom, a već po tom osuđena na smrt. I misli i ideje i načela podvržene su evoluciji i akumulaciji; a ako su okamenjene i za to nesposobne, nemaju životne snage.

Najnoviji historijski događaji na Balkanu veliki su i znameniti. Hora je i doba, da se ispravi, što nije potpuno uspjelo, a da se uspjesi kristalizuju.

I evo, dode Vihor, da raščeruje dim, maglu i mrak, pa da nam narodu ograne Sunce: Kultura. Spasit će nas samo kultura, spoznanje, da smo jedan narod, da je naša srećnija budućnost i trajni život u onoj narodnoj ideji, koju širi naša nacionalna omladina.

Rado se priznaje, da je inteligentna omladina u svim događajima, kulturnim i političkim, igrala znamenitu ulogu, i što nisu rodnoj ideji, koju širi naša nacionalistička omladina.

Omladina je po svojoj prirodi vatrena, burna i idealna, pa zato je tako lijepa, simpatična i draga. Što je pjesma i umjetnost u životu ljudskom, to je i inteligentna i idealna mladost.

Nije zadaća omladine, da samo grbi leđa nad knjigom, da samo tuvi nauku u glavu, slijepo sluša kao rob, nego da i ulazi u život, da se u životu sprema za život i njegovu borbu. Tko hoće da bude kulturni radnik i borac, mora da zarana ulazi u kulturnu borbu. To mora da bude, jer je svaki napredak pobjeda.

Ideala treba, ne onoga sentimentalnog i

plačljivog, koji se smatra svrhom, nego onoga, u koji se gleda kao u zvijezdu prehodnicu, koja vodi čovjeka do stanovite mete, a iščezne, kad se ova dokuči, pa se opet pojavi nova visoko na nebu. Ideal prestaje biti idealom, kad se postigne i oživotvori. I najviši ideal nije svrhom, nego samo sredstvom. Svrha smo mi, naše savršenstvo, naš bolji i dostojniji život.

Imali smo među sveučilišnom omladinom burnih i radinih mladića, od kojih smo se mnogo nadali, ali oni se doskora u životu »razočaraše«, pa ih nema ni na kakvu javnom polju, a neki stoje u taboru naših dušmana. Uman čovjek, koji bistro gleda u život i svijet, u prošlost i sadašnjost, nikad se ne razočarava, nikad sam sebi ne obećava, što biti ne može. On zna da se narodna duša, kao i duša pojedinca tako lako ne preobražava. Za to treba mnogo vremena, mnogo truda i sile, pa baš zato valja živo prionuti uz kulturni rad. Valja preobražavati i sebe i druge.

Nije prava i najviša zadaća univerze, da fabricira činovnike i što prije ih sastavi s kruhom, pa da što manje rade, a što bolje žive, nego da služe znanosti, a njom svome narodu, i ako je moguće čitavom čovječanstvu. To je prva vaša misija, u tom vaš ideal. Vi imate priliku da učite, pa učite što više i što duže, učite i sebe i narod, jer nam je spas u kulturi. Izadoste na to kulturno polje.

Šalji ludu na vojsku, pa sjedni i plači. Tako je i s narodom, koji nije prosvjetljen i sposoban za borbu.

Prošle godine katolički, klerikalni, kongres u Ljubljani, na kom je bilo 6000 ljudi i djece, a ono prije u Beču još više, navijesti otvoreno kulturnu borbu na Balkanu. Tu treba da Vihor zaduva. U klerikalizmu je naša velika opasnost! Tu treba najveće borbe. I Vihor se diže, da čini svoje. Odabra najjače i najsvjetlije oružje: prosvjetljenje i kulturno ujedinjenje Srba, Hrvata i Slovenaca. Naprijed u sto dobrih časa!

U zatonu Rio de Janeiro.

Split — G. L.

Edmund de Amicis.

Dok smo svi mi, sjajući od veselja zbog povratka, stajali spremni da sidjemo u parobrodic, koji nas je trebao prenesti na brod, sa teškim korakom pridje društvu neki blijedi i visoki seljak pedesetih godina, koji je ispod ruke nosio jedan zavežljaj sukna. Bijaše neki lombardijski iseljenik, jedan od onih mnogih nesretnika, koje liječnici brodova otpuštaju natrag samo da na prijelazu preko Oceana ne dobije jednog mrtvacu; bijaše teško bolestan, a otpraviše ga i zato, jer je u Rio de Janeiro vladala žuta groznica, pa je strogost bila veća no obično.

Upitao je zapovjednika, koji je stajao između nas, da li ćemo ga primiti, bio mu se približio sa kapom u ruci. Imao je oči udubljene, lice njegovo je bilo kao u o-

nih mrzovoljnih i mrkih seljaka, koji, kad ih gledamo onako smjerne, izazivaju više sažaljenja no ostali, jer je pojmljivo koliko oni moraju trpjeti, dok se izmjene na takav način. On je prosio za milost da bude na brodu primljen. Dolazio je iz unutrašnjosti Brazilije, bio je iznuren od jednog vrlo dugačkog i teškog putovanja, htio je da se vrati u Otadžbinu; nije govorio, ali se vidjelo, da je htio otputovati pod svaku cijenu taj isti dan, jer je osjećao, da su mu časovi izbrojani.

Zapovjednik odgovori: ne!

Seljak protre rukom svoje čelo.

Najzad, on začne moliti drščućim glasom, govoreći naglo:

— Dajte da otputujem, gospodine zapo-

vjedniče, dajte da otputujem! Smjestit ćete me, gdje Vas bude volja. Pa: zatvorite me! Dvostruko plaćam. Kad velim: zatvorite me! Čim podje naopako, bacite me u more! Moram otputovati. Imam tamo obitelj, koja me iščekuje — mališane... Dvostruko plaćam, dvostruko. Preporučam se za milost božju!...

Zatim rasplamtjelim glasom:

— Ne recite: ne! Ne recite: ne!

Kapetan tužno, ali odlučno, mahnu ramenima i skoči u ladju.

Tada se seljak očajnim glasom, licem i naglaskom čovjeka izobličena od užasa, obrati nekom drugom iz skupine:

— Preporučite me njemu, gosparu! Govorite vi zapovjedniku! Imam tamo obitelj, neka se smiluje. Nijesam baš tako bolestan. Platit ću što sažele. Zašto me gledate kao mrtvacu? Ali nijesam baš tako bolestan! Kažite jednu riječ! Preporučite me za ljubav božju, molite ga da me ne napusti, da se ja moram vratiti svojoj kući, recite mu za ljubav božju!

Umoljeni mu prozbori koju utješnu riječicu, da bi ga umirio, što opet nije bilo moguće, te i on takodjer skoči u ladju.

Seljak poleti za njim, pribije se uzanj, i, držeći ga za haljetak, obasipavaše ga ras-komadanim riječima, koje se odnašahu na njegov život, na njegove patnje. Bijaše u Braziliji od četiri godine, roditelja nije imao, a bio je malko slab. Htio je da ode, da sklopi svoje oči u svojoj domaji, medju svojim. Izgubiti odlazak za taj dan značilo je smrt u tuđoj zemlji, umrijeti sam, napušten, očajan. I govoraše, moljaše, plačljivim glasom, praveći umilne grimase, sklapajući ruke kakogod je znao i zapitkivajući sad jednoga, a sad drugoga sa pogledom koji je ranjivao dušu.

Svi se obratiše zapovjedniku. Bijaše li baš prinudjen da ga odbije? Nije li se mogla učiniti jedna iznimka?

I taj okorjeli čovjek mora morade pribрати svoj glas da odgovori:

— Ne! — reče sa naporom i okrete lice na drugu stranu.

Seljak bude odrinut od jednog mornara kamenim stepenicama, a ladja se poče micati. On nastavi zaklinjati, govoreći rasijano, lupajući se rukom u prsa kao da želi istaći svoju snagu i ponavljajući:

— Zar ću umrijeti! Zar ću umrijeti! Dajte da otputujem za ljubav božju! Ta kunem se, ne ću umrijeti!

No nitko se od nas nije usudio da ga gleda. Ladja se udaljivala. Čusmo još jedanput one riječi, pune bola, izuštene kao krič tjeskobe i ljutine: — Zar ću umrijeti! — a zatim ne čusmo više ništa. Ladja je letjela strjelovito po jasnoj vodi, a naokolo pucaše čudesan zaton Rio de Janeiro: visoki kukovi u obliku mjesečinih planina, brda prepuna veličanstvima bilinstva, ras-kuštrani lugovi, prozračne litice, zaljevi posuti vrtovima, otoci okrunjeni palmama,

sav taj beskrajni amfiteater, neuredan, tuđ, tako ogroman da vam se mašta gubi, tako čaroban, da vam ulijeva neku tugu. Učinio nam se prebrz dolazak brodu, koji je već dimio, i, čim se popesmo na nj, stavismo se uz oslon usred hiljadu drugih putnika da promatramo taj zaton, »slavoluk Amerike«. Nekoji prijatelji iz Rio de Janeiro ostadoše dolje u parobrodicu, koji je na krmi imao talijansku zastavu. Ostadosmo tu ne znam kako dugo. Sunce je zapadalo, nebo bijaše zarumenjeno, zaton se rujio, velike, čunjaste litice izgledahu koraljne, na nebosklonu Oceana pružao se je dan dugi, rumeni trak oblaka. I već se zametnuo veseli razgovor između nas i prijatelja zdola, kadno jedan bolan, zlokoban, jecav glas — onaj glas — prodre do naših ušiju:

— Dajte da otputujem! Imam obitelj. Dvostruko plaćam. Zar ću umrijeti! Molim Vas za ljubav božju!

Čim smo se mi otisnuli, on je skočio u ladjicu nekog Crnca, koji ga, napevši se za četvero, doveze kroz manje od jednog sata.

Sa visokog zapovjedničkog mjesta odgovori kapetan jednim kretom glave:

— Nije moguće!

On se medjutim, protura sa svojom la-

djom medju ostale. I prihvativši se lanca glavnih stepenica, gdje mu je jedan mornar priječio nastup, začne plačljivo moliti, sad gledajući gore prema kapetanu i prema nama, sad prema prijateljima na parobrodicu, od kojega se zastava upila na jedno njegovo rame, i sklapaše ruke, obujimaše mornareve noge, cjelivaše zastavu, pokazivaše na nebo i prosipaše jednu bujicu riječi kao van sebe; — Moja Otadžbina, moja obitelj, moji mališani, za milost božju, ta zar ću umrijeti, — sa glasom promuklim, sa kuknjavom dječinskom, sa pogledom samrtničkim, sa gestama ludjačkim...

Sa zapovijedničkog mjesta pronije se povik:

— Gore ka ljestvama!

Lanci zazveknuše, ljestve se podigoše; nesretnik, porinut od mornara, pade natrag u sredinu ladice.

Sada on udari u jedan grohot za njega izgubljenika i tužniji i potresniji od samoga plača.

Malo zatim ću se zvižduk za odlazak.

Dotle mu sa oslona iz trećega razreda dovikivahu:

— Hrabrost, dobri čovječe, otputovat će te čim se oporavite. Bit će za petnaest dana još jedan drugi brod.

A opet mu gdjekoji pakosni glas govoraše:

— Čisti se! Dodi sutra!

No on, zamišljen, izgledaše da ništa više ne shvata, te pogledavaše u jedne i druge potpuno blesasto.

Parobrod se ganu.

Sada on naglo poskoči na noge i naperi šaku prema mostu, kao da će nabaciti jednu groznu kletvu.

Zatim pade u ladicu sa licem na rukama i hrupi u dječinsko jecanje.

Bijaše već daleko od nas i još vidismo kako u trzavim gestama trese ramenima, još vidismo sa stinutim srcem tu, u sredini zatona, onu beskrajnu, bezuspješnu tugu, kojoj se smješkala sva okolina nepregledna, nesmijena ljepota. Nakon pet časaka, on je u stvari bio samo jedna crna tačka usrijed srijede ružičaste vode.

Rpa kamenja.

Zagreb. — V. Č.

Viktor Hugo.

1.

Ne ću da izgubim zemlju kao pjesnik, niti Francusku kao građanin.

2.

Civilizacije se izvija iz umjetnosti kao miris iz cvijeta. U carstvu umjetnosti nema svijetla bez topline. Tko je osjetljiv za umjetnost ne može biti zločinac. Umjetnost postoji punim pravom, tako prirodno kao priroda.

3.

Poezija sadrži filozofiju, kao što duša sadrži razum.

4.

Kada je vojak izvršio svoje zadatke kao junak, on se vraća kući i vješa sablju o čavao. Nije tako sa misliocima. Ideje se ne vješaju na klin kao sablje. Kad se filozof, kad se pjesnik odmara, njegove misli nastavljaju da se bore. One idu slobodne kao uzvišene lude, da poruše sve u surovim dušama i da uzbuđuju svijet.

5.

Jedan glas kriči pjesniku: budi pjesnik budućnosti, budi čovjek naraštaja koji dolazi poslije našeg, proučavaj prilike i poroke i zabavi se društvom. Jedan drugi glas

mu kaže: budi pjesnik sadašnjice za sve buduće naraštaje, budi vječni čovjek, posmatraj stabla i zvijezde i zabavi se prirodom.

Koji glas da sluša? — Oba.

Budi priredan pjesnik, ti ćeš biti pjesnik ljudi.

6.

Misao je stil; stil je misao. Pokušajte da razgoličite riječ i oduzeste misao. Za njega, tvorca, misao sa izražajem, dno sa površinom, jedinstvo je. Misao bez riječi bila bi apstrakcija; riječ bez misli bio bi šum; njihovo ujedinjenje njihov je život.

7.

Dobrota izlazi iz ljepote.

8.

Ponos je lav, egoizam je tigar, taština je mačka.

9.

Zli zavide i mrze; njihov je način divljenja.

10.

Pustiti se olajavati jedna je snaga poštenih ljudi.

11.

Po koji put se kaže: ubio se, dosadilo mu živjeti. Trebalo bi naprotiv reći: ubio se, dosadilo mu neživjeti.

12.

Pošten čovjek nastoji da bude koristan a intrigant da bude potreban.

13.

Da budemo potpuno sretni, nedovoljno je imati sreću; treba je zaslužiti.

14.

Shvatiti znači približiti se. Otvoriti jednu

lijepu knjigu, zadovoljiti se, uronuti, izgubiti se, vjetovati, kakva svečanost!

15.

Tko ima slavu ima borbe.

16.

Drago mi je da budem popularan, sreća je; ali hoću da budem koristan, dužnost je.

17.

Revolucije, kao vulkani, imaju svoje dane buktanja i svoje dane kada dime.

Mi smo za sada u dimu.*

18.

Promijenite vaša mišljenja, sačuvajte vaša načela, promijenite vaše lišće, sačuvajte vaše korijene.

19.

Zanos je dno prave mudrosti.

20.

Ponor je tamo, vrlo blizu do nas.

Mi pjesnici, sanjamo na rubu. Neka. Vi, državni ljudi, vi spavate.

21.

U Revoluciji je vas svijet žrtva i nitko nije krivac.

22.

Neka. Revolucija se zove Užas. Ljudevit XV. zove se Gad.

23.

Junaštvo je jedna religiozna afirmacija. Tko se žrtvuje ima vječnost.

24.

Dobro umrijeti znači umrijeti kao Leonida za otadžbinu, kao Sokrat za razum, kao Isus za bratstvo. Ništa slade i ljepše. Sretni oni, čija je smrt lijepa!

* Pisano 1862. — Pr.

Nakon kaznionice.

Zagreb.

Kad me prije nekoliko dana uvezao vlak u zagrebačku stanicu, obuzelo me čudno osjećanje; htio sam da plačem, da prolijevam suze, gorko da plačem.

Zašto?

Možda zbog nenadane sreće što se približujem nakon dvadesetmesečnog robovanja glavnome gradu moga naroda?

Možda zbog radosti što ću sresti omladinu, baš potpuno i jako svježju i ogorčenu našu omladinu?

Ili radi kulturnog života, kojim živi centrum kulturne Hrvatske?

Ali kad sam upitao svoju dušu čemu taj čudnovati nemir i zanos, dobio sam odgovor: vidjet ćeš, čut ćeš!

Vidjet ću, — to nije dosta!

Čut ću, — ne zadovoljavam se sa tim. Zar da unapred patim i trpim neznajući zašto? —

I vidio sam i čuo sam!

Najprije detektivi s toljagama i razdražljivim kretanjama i tupim pogledima. Onda potjera, rastjeravanje na noćišta.

A drugi, treći dan, četvrti i peti! Da čovjek poludi! Prosto nevjerojatno, toliko nevjerojatno, da sam mislio e živim u nekom potpunom ludilu.

Pa što je bilo?

Među desetakima tisuća zagrepčana ja nijesam našao čovjeka. I što je poraznije od poraznosti, nijesam opazio, da se omladina veoma kulturno ojačala i modernije nacijonalizovala, i nakon tiranije i despotizma ogorčila i zabrinula. Opazio sam, da se mladaštvo ljepše oblači i više parfumira, brojnije se nalaze parovi na ulicama, ali pod lijepom odjećom i finim kretanjama živi u najljepšem cvatu gluposti, velika i silna glupost. Mozgovi su puni sitnih briga. Usta puna praznih, slatkih očitovanja. Filisterija raste i niče kao otrovne gljive iza tihane kiše. — Upravo je zagonetno, kako u Zagrebu svaka sposobnost nacionalno i kulturno otpornijeg i upornijeg mi-

šljenja, mozganja i shvaćanja, pada, u Zagrebu, koji je bio pozorište triju atentata. Čini se, da je to kulturna i nacionalna tuberkuloza kostiju i mozga, tuberkuloza, koja je tako daleko došla, da je iz obličja učinila sjenu.

To nije hrvatskosrpski Zagreb, ni njegovi stanovnici nijesu Srbohrvati, to nijesu ljudi sposobni za otpor i odbranu, već za ropsko skidanje šešira, majmunsko klanjanje i bezduševno, sitno životarenje.

Taj grad ne podaje sliku naše nacionalističke kulture i nacionalnog života, već čini dojam kao grad idiotstva, kretenstva, cinizma i svinjarije. Grad zastoja, mlakosti i bljutavosti.

Zdvojno lutam ulicama s batinom u ruci i najradije bih grizo, lupio i tukao od jada i preteške boli. Šibao bih sve, sve, sve. Derao bih salonske odjeće i razbijao lubanje ćelave i bujne. Htio bih da cijela naša mlitavost i nemoć, slabost i nemoral postanu biće, pa da ga poplujem, razderem i u bijesu svome da grizem prste i ridam poput ludaka i zdvojnika. Jer onda bi mi bilo lakše. Odlanulo bi mojoj ispaćenoj duši i tijelu.

I u takovim časovima žalim što sam ostavio zloglasnu i crvenu onu kuću, što leži s desne strane Mitrovice, kuću, u kojoj umiru životi. Žalim one bistre zločinačke glave i zanimive pojave, u kojima imade toliko ogorčenja i prezira, da je glavno obilježje onoga života ogorčenje i prezir. Žalim onaj život u kom nema sitnih briga, u kom nema ukočenosti ni bontona. Žalim ga, jer ono je život duha, razdražljivog i nemirnog duha. I makar da su ruke robijaša krvave i u zjenama očiju počivaju žrtve, leševi, ja volim one ljude, one nesretnike. Ja ih volim, volim.

— Duša me upitala: je si li vidio i čuo — i dodala — zašto sam došao na slobodu?

Ja nijesam znao odgovora. Pokrio sam lice rukama i mahnito urlao:

— Sunca, o Sunca!

Prva proljetna pjesma.

Sarajevo.

Ivo Andrić.

Oblaci nebom idu; radosti: kad proevatu brda strašnim sjajem njihova oružja, kad posiju plamene cvijetove po poljima, kad se začuje prva truba, kad se pojave prvi konjanici, umorni, prašni i poprskani pjesmom, kao u staroj nekoj pjesmi, koju sam na pola zaboravio; o radosti!

Kad će doći kraljeve vojske?

Žene tkaju u tišini za njih darove, njih spominju dođri ljudi u molitvama, o njima pjevaju djevojke za prozorima i za njih raste cvijeće u malim vrtovima.

Čeka spremnih stotinu nježnosti.

Kad će doći kraljeve vojske?

Oblaci nebom plove, kao vojske; ja slutim dane velikih djela. Jutros sam vidio napupalu granu.

Kad li će doći kraljeve vojske?

Magle magle.

Beč.

Ilija Despot.

Poznata je stvar, da se u tudini osjeća najjači žar za rodenom grudom. Ako ćeš dakle pravo da osjetiš tajnu onu moć, koja ti pokreće svakom žilicom bića u domovini za domovinu, ostavi za čas rodna polja, pođi u tudinu i ta će moć planuti potenciranom vatrom prama rodenoj grudi.

I kojekakve magle duše raspršuje brzo tudina. Makar je istinita ona Pjesnikova, da tuđa majka ima svoje, ne poznaje jade tvoje, ona ih prevuče velom zaboravi, unina te i prekovolje u neki zaboravni san i ti se lako snadeš u novim maglama, da se čudiš onim prvima, o kojima si sanjao i u koje si vjerovao, — vjerovao ludački, podatno, slijepo; pak vidiš staroga, vječnoga sebe u njima, u maglama; sebe nalaziš u jednim i drugima, a u sebi gledaš i vidiš vaskolik svijet, zamaglen i zadimljen i smiriš se nemiran i propjevaš rasplakan...

Bečke su magle na glasu sa svoje dosade i težine, pa ipak te dosadne, bečke magluštine, taj bečki, grandiozni, hochštaplerski život, taj bezimeni, mrski grad sa tisućljetnim, smrtnim, teškim svojim grijesima, taj noćni svijet, taj dim i magla, noć ta crna i teška, proti kojoj se bunim, proti kojoj osvetu više najzadnja mrvica mog bića, mene je izliječila. Bio sam naime bolestan. Bolovao sam, misleći, da sam našao zvijezdu, koja će me uznijeti na nebo. Romanik u dvadesetom vijeku. Smijete se, dragi čitatelji...

Pa eto, ta zvijezda, koja meni doista stajaje blizu i do koje doista ja stajah blizu, bila je magla kao i ova bečka, teška, gusta. Sve je magla, i život je magla. U njoj je istina laž, a laž istina. Sunce rijetko prosijeva kroz maglu, a magla nije sunce i tako s dimom dolaziš i s dimom prolaziš. I to je

svakoj boli lijek. Spoznaja da si dim, da je tvoj život dim, da je čitav svijet jedan veliki, crni, gusti dim. Lijek je dakle istina.

Izliječen istinom, šecem ovim bezimanim, grandioznim, mrskim gradom. Koga god u njemu susrećem od moga roda i plemena, od plemena hrvatskog i srpskog, svak se tuži — jer ima i zašto — na ovaj crni, ukleti grad, iz kojega je poletjelo tisuće ubojnih strijela na jednu plemenitu Naciju, koja još uvijek od rana stenje, ali ne umire. Svak se tuži, a svakomu kao da na licu čitam: dobro je opet u ovom dimu, u ovom polusvijetu, jer se tako lakše zaboravlja... Zora bi nas zablještila i mi se ne bismo spoznali kao što se ne spoznavahu ni naši kralji u prošlosti, ni naši bani i velikaši, dok im je sunce slobode grijalo domove, dok im je domovina bila u veličju i sjaju. Nijesu se spoznali; brat brata u bratu nikada nije vidio, krv jedna te ista nikad nije slavije slavila i zato danas posvuda crne i teške magle, zato nam opustješe dvori, zamnije pjesma, uminu slava. To čitam sa lica svakog susretnika moga roda i plemena, a povijest odgovara tužnom afirmacijom tužnijih misli naših... Odgovara povijest teškim, neumoljivim i najjistinitijim odgovorom, iz koga kao da se ne će još te pouče djeca onoga plemenitoga Naroda, rasijana i ugnjetena, što joj je činiti i u što joj se nadati. A meni sa povjeseću razgovor u ovom mrskom gradu tako raspinje grudi, tako lomiti kosti, tako pritište dušu, da bih stolicama kavanskim, da bih ovim bečkim, kolosalnim zgradama nijemim, da bih čitavim sobom lupnuo, tresnuo i u kam se pretvorio, tvrđi, razorni kam, kam sa srcem i dušom, kam sa izbuljenim, podivljalim očima, koje niti mole niti prose, nego se krvavo i najkrvavije osvećuju, — kam sa osjećajem vjekovne patnje vjekovnog jednog velikog mučenika.

Oh, u tuđini zbilja, duboko i najdublje ljubi čovjek svoju domovinu. I što je bijednija, što je potlačenija ta njegova, ta naša jadna domovina Hrvatska, to se iz tuđine, u duši čovjeka njezina, u srcu čovjeka na-

šega, probuđuje jači i silniji, strašniji i uzvišeniji i nikad, nikad dovoljno iskazani krik bola, krik u nebo vapijuće pravde.

Kroz magle, kroz noć bečku, koja se inače danom zove, vrludam od spomenika do spomenika, što se ponosno kočice po raznim bečkim Praterima. Hrveći se tvrdom njemštinom, razabirem koja to sve slavna imena kite ovaj bezimani grad. I evo me pred imenom Tegetoffa. A dušom mi prostruji pečalna riječ tvoja, pjesniče dragi:

O da mi je sila,
Samsonova bila,
Zemjica bi drhtnula s udara,
A pod njom bi kleta duša,
Što ne vidje nikad milo more,
U paklene srnula ponore.

Pred očima mojim, u ovom mrskom gradu, i pred ovim nezasluzenim spomenikom, iskrsnu kobna ona godina, kad Hrvat iz Dalmacije, kad Višanin hrabreni, srcaše u ždrijelo smrti, ostavljajući svoje mile i drage, da pogine za nemile i nedrage.* I opet uzdišem s dušom tvojom, pjesniče neumrlji:

Kad si takav boreć se bez cilja,
Dalmatinče, kakav bi mi bio,
Da za tvoju boriš se Hrvatsku,
Za dom mili i ljubovcu krasnu!

Proteće od te kobne godine crn broj sve crnijih ljeta, poginuli, hrabri, hrvatski vojače, a tvoja braća i sinovi još uvijek se sa smrću bore i smrt je ta tim užasnija, što od nje ne umiru, nego žive životom živoga, vječnoga mrca. U Beču se ova istina najjače uvida i osjeća.

Vraćam se u noć, koja je svijetlija od bečkoga dana, da zaboravim na čas na sve nepravde i poniženja, što ih vjekovima doživljuje iz ovoga neharmoničnoga grada jedna ple-

* I nije pod Visom samo ginuo za svoje ugnjetače, nego je ovijen u mraku neznanja, besvijesno bio do užasa reakcionaran, gušeći jednu Nacionalnu Revoluciju, da bi ojačao jednu Tiraniju! Naša sramota kod Visa i u Lombardiji i Vinetu, teško, vrlo teško se briše iz uspomena kod talijanskoga naroda i danas, u najsvijetlije naše doba!

Ur.

menita Nacija, da zaboravim na čas na svu težinu povjesnih istina, što se u Beču kao nigdje osjećaju i što u ovom mrskom gradu kao nigdje drugdje burkaju čuvstvom slavenske duše. Da na čas zaboravim, da sam Hrvat u tuđini, kojemu je ta tuđina sapela dom i na domu što je; da zaboravim na realni smisao one stare, vjekovne, bečke lozinke, koja ti iz svakog bečkog kamena, iz svake bečke zgrade, iz svakog bečkog spomenika i stupa progovara, kako lukavost i nepravda svijetom vlada: *Divide et impera*. To je ta poznata, vjekovna, bečka, stara lozinka, u koju kao da se ne će da zamisle ni danas, nakon tolikih povjesnih, istinitih i najistinitijih, kobnih i najkobnijih odgovora, djeca jednoga ugnjetenoga, plemenitoga Naroda. Hoću za čas da zaboravim tu lozinku, koja mi u Beču na svakom koraku, oči kopa i dušu kao mora, pritište; da je zaboravim u noći, u noćnoj kavanskoj magli i ovom polusvijetu bijelih, nagih prsiju i spuštenih, zavodljivih bestidnih trepavica...

Pak ću onda da se ugnem i ovoj magli, da slušam predavanje glasovitog pedagoga i spisatelja, profesora Foerstera. Predaje o — ženi. Dakle o — zvijezdi! Kako uzvišeno taj čuveni spisatelj o ženi govori! Bijah da iskočim iz kože. Na jezik mi naletješe one riječi, koje na početku napisah i moje ih oči njemu izgovarahu: »Pa eto, ta zvijezda, koja meni doista stajaše blizu i do koje do-

ista ja stajah blizu, bila je magla kao i ova bečka, teška gusta...«

Pobjegoh.

U noć pobjegoh, kavansku, bečku, zamaglenu noć, noć nagih, bijelih prsiju i zavodljivih, bestidnih trepavica, da sve zaboravljam...

Ali tebe, tebe, slatka moja otadžbino, tebe, sapeti dome moj, ne ću zaboraviti nikad! U tuđini je ljubav jača i čežnja silnija za tobom, za tvojim makar i sapetim grudima, za tvojim makar i mrtvim očima... Sve je magla i svukud su magle, samo ti, otadžbino, i u najgušćoj magli, magla nisi! Tuđe magle uče mnogo više ljubiti i mnogo više mrziti, a za tvojim maglama neizmerno čezne u tuđini duša.

Brzam kući smiren u nemiru i čujem izgovarati čudne za Beč riječi:

Passa la mia giornata,

Dalla stella d'amor non consolata...

Dvije gospojice šapuću jedna drugoj. Valjda Talijanke.

A ja sam htio sretan biti i ne čuti niti razumjeti te riječi, te magle, nego pokročiti ubrzanim korakom i sa sigurnošću Vitmenovom, u svoj stan, da sanjam o jednoj, o dragoj, o slatkoj toj našoj domovini Hrvatskoj, majci Kvaternika i Starčevića, i o njenoj veličanstvenoj budućnosti u potpunom kulturnom ujedinjenju sa svim Srbima i svim Slovencima!

KNJIŽEVNA KRONIKA.

Ivo Čipiko.

Jedan pisac, koji je kroz više svojih radova očitovao veliku vezanost uz našu zemlju i onaj napačeni narod, koji je obrađuje i ima u njoj sve svoje najviše i najbolje; koji je izvjesni jedan zanos za život priprostih, ubogih, a prečesto vrlo dobrih stradalačkih duša, pokazao, i

koji je živio i osjećao u duhu naših gorštaka iz dalmatinskog Zagorja i onih pitomih i strasnih i krvnih težaka iz kaštelanskih okružja i Solina, kod Splita, koji je najbolje i najjače uočio tako zvanu pojavu amerikanizma u našem narodnom životu, i naročito onom na Jugu, bjezanje truhom za kruhom; koji je iznio mnoge nepravde činjene na račun niskih radnika sa

strane visoke gospode, i koji je imao u svojoj krvi mnogo od sunčane vatre našeg toplog Juga i od sile našeg burnog mora, takav jedan naš pisac nije mogao da ostane hladan pored svih onih gordih himna, što ih je srbijanski dio našega naroda pjevao prethodne godine od Skoplja do Prilipa Oslobođenju i Demokraciji.

Ivo je Čipiko pratio srpsku vojsku na putu njenog junačkog krčenja puteva u Staru Srbiju i Makedoniju, i njegovi Utisci iz rata*, novinarski su zabilježene i nabacane opaske, slike, osjećanja i dojmovi sa toga vrludanja po starim našim ognjištima, kako bi rekao g. Aleksa Šantić. Knjiga nije nikakav napredak u pripovijedačkom razvijanju g. Iva Čipika, nego je više jedan topli dokaz njegovih nacionalnih osjećanja i ubjedenja iznesenih kroz iznošenje svega onoga, šta je na svom putu vidio i doživio. Ali ako smo mi trebali da imamo i jednu demokratski ne loše pisanu knjigu barem o jednom dijelu velikih događaja velike 1912. godine, dobili smo je sa ovom malom g. Iva Čipika. Kosovo, koje je »bilo tužno, bile veselo — uvek Slavno«, i značenje njegovog očišćenja, dalo je piscu mnogo nacionalnog zanosa i njegovi raznoliki, ali često vrlo živi dojmovi pisani su često dosta sugestivno, i nekoliko opisa opustjelih krajina i zgarišta imaju prilačivosti i čara. Inače je cijela knjiga, koja nije bez zanimljivosti, polunovinarska i poluknjiževna; polunovinarska je, jer pisac još nema dovoljno erudicije modernog novinara, i poluknjiževna je, jer pisac nije u nju uložio one više svoje književne sposobnosti iz ranijih nekih prekrasnih radnja. Ona je jedan književno-novinarski diletantizam, koji se kao pokušaj dojima simpatično, i onaj omladinac, koji tu knjigu pročita, može samo da se duševno obogati.

Stanislav Vinaver.

Poslije Mjeće i Priča, koje su izgubile ravnotežu razumljivo je, da je g. Stanislav Vinaver, svakako jedan od najinteresantnijih pisaca iz najmladih redova srbijanskih literatora, izdao jednu knjigu ovakih misli. Ove su Misli** naime sve drugo nego ozbiljne i u ma bilo kakav sistem, izim onog bez sistema, sredene, i jedno je prirodno nastavljanje u duhu već izdatih dviju knjiga bez ikakve ravnoteže. One su najviše neozbiljne. Često su forsirano apsurdne, kontradiktorne i paradoksalne. Filozofija vrlo inteligentno zadimljene bojemske

kavane. Jedna je uopće intelektualna perverzija prvoga reda i znači jedno čudo za vrijeme u koje se rodila i na svijet izašla. Skoro sve od prve do zadnje, ove misli, prevaljene na glavu, javiše se u gotovo isti čas, kada je sve u Srbiji, pa i ono što je prije trulo bilo, stajalo čvrsto, vrlo čvrsto na nogama. Malo samo, pa su i Pandurovićeve Posmrtno počasti, Saputnici Isidore Sekulić i Disove Utopljene duše blagotvornije za dušu i mozag čovjeka, od ovih alkoholom pokvarenog i razdrmanog intelekta, poprskanih misli. Misli, lagum misli, često bez smisla i već 4. glasi: »Smisao je za slabe mozgove i iznađeno pomoćno sredstvo, da bi se umeli orijentisati.« Hvala gospodinu Vinaveru, sad mi znamo da su Hrist, Dostojevski, Carlyle, Mazzini, Nietzsche, Meštrović i toliki drugi mozgovi, koji su sa raznih stajališta tražili i davali životu jedan viši smisao, samo kojekakvi moralni slabići i kukavelji! »Vera je potrebna, ali zašto uvek ista? Način gledanja na svet za izvesno vreme je jedan, pa drugi, pa treći, kako bolje odgovara trenutku. Vera je potrebna, ali zašto da je nepromenljiva?« — 56. — I u ovoj je knjizi vjeri, ma bilo kojeg piščevog uvjerenja, zakrenut vrat barem stotinu puta. Uopće cijela knjiga ostavlja dojam jedne raskopane i prekopane slastičarne, gdje je malo čas slavilo orgiju tuce nezasićanih derana. Oprostiti treba na izrazu, g. je Vinaver jedan u najpunijem smislu riječi nezasićani i iskvareni deran u svijetu svih mogućih umjetničkih i filozofskih kontemplacija. On se kao lazaron dosaduje i misli, sve što se radi, da se iz dosade radi, a dosada i nerad bez cilja, jednog ma kojeg i bez vjere jedne ma koje, ali životvorne i ne fragmentarne, to je, što čovjeka ubija u jedinstvu sazdanja cijele njegove duhovnosti i duševnosti i razbija ga u bezbroj trenutačnih raspoloženja. Samo sa svojim hereditarnim psihofizičkim anomalijama Leopardi ipak ne bi tako užasno nesretan i mračan kroz cio svoj bijedni život bio, da se vječito ne dosadivaše. Misli i misli i misli i misli samo zato, da misli i misli i misli, posao je danguba i zgubidanovića, ma koliko inteligentni bili. Ali misli, da se jedan svijet i život preobrazi ili pokrene ili oživi ili stvori, stvar je i ako ne uvijek naročito pozvanih i odabranih, a ono uvijek dobrih i blaženo djelotvornih duša. No g. Vinaver, čini se, da uopće ni ne misli kao »filozof« na literaturu života, nego literaturu literature. On ponajviše čita tuđe misli i djela (Maeterlinck, Emerson, Weininger, Pascal), o-pija se knjiškim idejama i ljepotama i tako se on obogaćuje i daje svoje opservacije, kojima, ma koliko da su često preobične tek neobično i

*I. Gj. Gjurgjević, Sarajevo 1914, cena K 1.20.

** B. S. Cvijanović, Beograd 1913., cena K 2.—

kuriozno pometeno iskazane, i ma koliko da su vrlo nezdrave i naopake, ipak treba u više mahova priznati jednu upravo vanrednu privlačivost ekscentričnosti i bizarnosti u čudno mahnoj koncepciji njihovoj. O životu, o životnim pitanjima, Vinaver malo govori, i kad govori, govori najneozbiljnije. On više razmišlja o vještačkom životu, o dekoru života, ne toliko o samoj suštini njegovoj. On s realnog svijeta ne polijeće u imaginarni, kao toliki veliki duhovi, nego s imaginarnog, zadobijenog bez sumnje jednom vrlo velikom i najraznolikijom lektikom, pada na realni, kao toliki nesređeni i zbrčkani talenti. On se još nije očitavao kao jedan moćan stvaralački duh. »Oh, kako ja mrzim tu budućnost, zaradi koje hoće uvek sadašnjot da ubiju.« — 66. — Ljubiti odviše budućnost i raditi i živiti poradi nje, bolje od sadašnjosti, znači biti savremen, a ljubiti odviše sadašnjost, znači biti čovjek prošlosti. Biti zadovoljan poretkom stvari u sadašnjici i ne buniti se protiv njega, jedno je nemuževno je, buržoaski je, uvijek i svuda. Buržoaske su i nemuževne ove misli. Ne blagodarno ih je potanje raščinjati i kritikovati; evo tek njine potpune sinteze u jednoj jedinjoj: »Francuzi, veli se, izumiru. Zar to nije čudno: ovi ljudi, koji izumiru, znaju najbolje da žive. Volijem tako umirati nego drukčije živeti. Nije to, nego, evo šta je: drugi narodi još ne žive.« — 161. — Drugi narodi, koji još ne žive, to su g. Vinaveru Jugoslaveni, Srbohrvati u zajednici sa Slovencima, i nisu njemu neživi oni zato, što nemaju svoje kulture utjelovljene u slobodnoj Naciji, nego zato, što se još ne uživše i ne prepородišu u duhu tako zvane zapadnjačke civilizacije i kulture. G. Vinaver je par godina živio u Parisu, a Paris, koji je nekoć svojim muškim revolucijama snažno tresao inertnim mozgovima uspavanih gomila i gomila i davao ogromnog oslobodilačkog impulsa svim rascepkanim, potištenim i zarobljenim narodima, taj Paris ima danas reakcionarni nacijonalizam Matoševog, M. Barresa, poludjevice u hlačama, opću socijalnu disorijentaciju, pomanjkanje jedinstva moralne discipline, osim bankirske i finacijalne, gotovo svestrana ga groznica raskostrušenosti trese, elementarnost je njegova životna razbijena i slomljena, duvajući još najviše i najjače, na stranicama modnih žurnala, i dirigujući Evropom više kao žena, nego kao muž. Mentalitet savremenog najdegenerisanijeg francuskog života i uopće romanske kulture, koja je u dekadansi, vlada u Mislima g. Stanislava Vinareva. I drugi su od odličnijih savremenih srbijanskih pisaca živili i učili poduže u Francuskoj i unijeli su na-

trag u Otadžbinu mnogo francuske otmjenosti i finoće ali dušu svoju nijesu izgubili: ostali su rasni sa jakim i krvnim osjećanjima svoje žive, zdrave i uporne srbijanske rase: i Dučić i Rakić i Pandurović, stajali su kao pjesnici pod jakim uticajem modernoga Zapada, ali su se svejedno u posljednje vrijeme manifestovali kao Srbi-janci, a šta da o Skerliću i drugima govorimo! I kako da primimo ovu perverznu knjigu misli, koja se javila u najnezgodniji čas i plod je nečeg najpreokrenutijeg na Zapadu? Je li ona jedna burgija mladoga vrlo inteligentnoga čovjeka, koji će s vremenom prestati burgijati ili je izražaj jedne takove duše, koja je po bitnoj prirodi svojoj sasvim van svoje okoline i vremena? Ne dvojbena je ovo, mi je ne trebamo, ma koliko da joj moramo priznati mnogo svojstava novosti i čudnovatosti. Kroz nju ne teče našega doba krv, niti sija ljepota i toplota proljetnoga sunca, nema ničeg ni najmanjeg što smisleno zanosi i osvaja, življenje nam ne posvećuje, idealizma nam nikakvog velikog ne donosi i ostavlja nas beskorisno zamišljene: u što ode trud, napredovanje, rad i življenje tolikih milenija i generacija kod nas i dalje od nas, kad još uvijek dolazimo dotle da »živimo da vidimo zašto živimo« i da »živimo da rešavamo pitanje zašto živimo«?!

Milivoj Pavlović.

Kao druga sveska u ratu sa državnim odvjetnikom poginule biblioteke Za Naciju!, koju je pored svog junačkog glasila Naprednjak, lani u Dalmaciji izdavala Ujedinjena Nacijonalistička Omladina,, do sada najsvijetlija stranica u životu pomladene Dalmacije, izašle su čedne i simpatične Pesme Milivoja Pavlovića, studenta beogradskog Univerziteta. I ako mi svi treba da budemo rame uz rame, da se ružno ne olajavamo, nego da se i volimo i štujemo, poradi ljepote naših ideala i poradi dobrote našeg ne lakog rada, isključeno je među nama da hvalimo sve što je iz naših redova i da govorimo, što istina nije. Govoriti o Pavlovićevim Pesmama* možemo dakle nepristrano.

Pavlovićeva knjižica stihova jedan je lijep dokumenat pravovaljanog nacijonalnog življenja i teženja nove savremene generacije i očitovanje je malog pjesničkog talenta, koji je tek počeo da klija i koji po ovim skromno lijepim počecima daje dosta znakova, da bi se jamačno mogao moćnije i samostalnije razbujati. Stihovi su posvećeni »bez velikih ambicija, — onima, koji su ginuli i koji će ginuti bez velikih ambicija«, i čedne i dobre i tople ove reči čine nam

* Može se dobiti kod Gj. Trbojevića, Rijeka.

zбирčicu dvojstruko dražom. Ona je plod novog života savremene, neslomive, snažne i djelotvorne Srbije, koja je dugo upravljana brižnom i blagoslovljenom rukom svojih dosta brojnih otaca, odgojila masu, čitav gotovo naraštaj, jedan dobar, ozbiljan, radin, pametan, idealan, stvaran i požrtvovan. Jedan od onih vrlo brojnih beogradskih studenata, koji su, 1912., najradosnije, najzanosnije i najsmislenije pozdravili proklamaciju rata, bio je i Milivoj Pavlović. I on je bio jedan mali cvijet one nezaboravne najmlađe srbijanske inteligencije, koji je vas spreman bio, da se zbog Velike Nacije dade pregaziti i raščupati od grubosti turske i arnautske pjane besvijesti krvoloka varvara, dok su amo naše polumrtve narodne veličine trle svoja beskrvna tjelesa Diana-rakijom, da bi mogle izdržati nove pijanačke blagdane posred našeg sveopćeg uboštva. I on je bio jedan od onih, koji se nije uplašio od silnog zamaha vihorski uzbješnjele nacionalne Revolucije, koja je grmila preko albanskih gora do jadranskog mora, nego je i sam htio da izvrši jedan malen dio onih velikih dužnosti, što ih je njegova otadžbina imala naprama Kulturi i Čovječanstvu, neoslobodivši potpuno svoj narod od ropstva, i, poradi zlih prilika, pustivši ga da čami u bijedi i da skapava i jadan mre po tuđinačkim ledovima, kroz dugih pet vijekova. I eto zašto se ne smije mudrošću naših bespametnih žurnala tek sa tri otrepane riječi spomenuti ove pesme: one premda nemaju velike i trajne umjetničke vrijednosti i premda dolaze od jednog vrlo mladog čovjeka, one su jedan i ako malen, a ono uvijek zanimljiv

historijski dokumenat, značajan dosta po srpsku svijetlu sadašnjost, koja je i najuže i najšire vezana uz još svijetliju hrvatsku sutrašnjost.

Gotovo sve su ove pjesme inspirisane balkanskom vojnom, a nacionalni njihov karakter često odaje dobru ucrpljenost nacionalne poezije modernista Milana Rakića, Alekse Santića, Veljka Petrovića i Svetislavi Štefanovića, što nije ni nerazumljivo ni ružno, kad i ovaj mladi pjesnik živi i osjeća savremeno. U nacionalnu predkosovsku i pokosovsku poeziju gosp. Milivoj Pavlović ne unosi u stvari mnogo šta novo, ali su njegovi stihovi izraz jednog zrelog i realnog omladinca, koji dobro stoji u našem dobu, i još jednom su jedno malo, simpatično potvrđivanje, da je to doba, doba velikih osjećanja, velikog rada, velike ljubavi i velikih djela. Pa ako ovaj mladi poletarac uopće i ne ode dalje, i ako ne unese nove, svježije, jače i ličnije tonove u poeziji, on se ni sa ovom nepretencioznom zbirčicom ne će u našoj generaciji tako lako zaboraviti. Ovo je naime jedna zdrava i dobra jedinka novog naraštaja, one mlade legije, koja...

... ne će da kaje grehove otaca
 ... ne će da kuka iznad ruševina
 ni da oplakuje slavu iz davnina
 niti teške kletve na prošlost da baca —
 .... nego će ući u život —
 spremljena da trpi, podnosi i strada,
 spremljena da gine na časnome polju
 — verujući svesno u budućnost bolju.

Vladimir Čerina.

NAŠI ZAPISI.

Velika proslava.

Na 1. marta priredilo je srpsko akademsko društvo »Njegoš« slavu 100-godišnjice rođenja velikog jugoslavenskog pjesnika. Ne toliko zbog same slave, koliko toga radi, kako je spremljena i radi saučesnika, ima ta proslava veliko kulturno značenje, — korak je naprijed do stvaranja jugoslavenske kulture.

I ako znamo, da nemožemo stvoriti jedne jedinstvene jugoslavenske kulture bez nama dobro poznatih preduvjeta, smisao i raspoloženje za to treba stvoriti u narodu, osobito u onim dijelovima naroda, gdje se za to nema mnogo sklonosti, ne radi protimbe prema ideji, već radi nepoznavanja i nekih u rana vremena stvaranih

predrasuda. Vidjeli smo, kako je pokret ujedinjenja kulturnog za Gaja, kasnije za Strossmayera, neizmjereno oslabio političkim radom učenika dra. Starčevića, nekadanjeg Ilirca. Taj pokret, uza sve to, što se protiv njega mnogo radilo i psovalo i vikalo, ipak nije bio nikad posve prekinut, i uvijek je, pa i onda, kad je bio najjadniji i stegnut na nekoliko ljudi, uvijek je postojao i vuče se kroz našu kulturnu historiju i čas slabi, čas opet biva jači, i izbija u posljednje vrijeme sve više, postaje pitanje, koje se ima riješiti što prije i što savjesnije. U tu svrhu je i pokrenuta od J. Škerlića anketa o budućem jedinstvenom nariječju za sav naš narod srpskog, hrvatskog i slovenačkog imena. U samoj su proslavi imali pokretači sigurno

to na umu, ali to se bez vanjskih saučesnika apsolutno u samom Zagrebu i sa samim Zagrebom ne bi moglo postići, jer svi smo o tom uvjereni, da Zagreb nije nikada u Njegošu vidio jugoslavenskog pjesnika, proroka osvećenog već Kosova, profeta još ne osvećenih... Ali on je pjesnik naš, pjesnik naših boli, našeg ropstva, on je glasnik, prvi glasnik naše slobode, naše borbe, naše krvi i naših rana. A taj je Zagreb trebalo naučiti sve to, trebalo mu je sve to kazati, donijeti mu to pred oči; jer je Zagreb suviše opora mozga, ne da može, već da ushtije to da sam sebi otkrije.

U tom je Zagrebu trebalo zato stvoriti dispoziciju, a tu dispoziciju za to kulturno ujedinjenje, stvara kod nas Meštrović, stvara je od novijeg vremena nacionalistička omladina, a mnogo je učinio u tom i klub Njegos priredivši odličnom spremom i velikim zauzimanjem, da ta slava istakne što jače taj momenat, da dade konture početnog izrađivanja tog ujedinjenja.

Kod toga se nije nikako mogla mimoći i namjera, da treba što jače istaknuti taj momenat baš u Zagrebu, da treba jedan snažan i ne bezznačajan početak postaviti u Zagrebu, koji se nalazi u središtu tih naših narodnih centara, između Ljubljane i Beograda, Sarajeva i Novog Sada. Sa svih je tih dijelova trebalo što intenzivnijeg odaziva i što snažnije i iskrenije saglasnosti u shvaćanju te proslave, u velikoj sili prikazati Zagrebu, kojemu se time donijelo nešto sada novo ali snažno i osjećajno, puno uvjerenja i visokog shvaćanja, i taj je Zagreb to prihvatio, on je razumio našu omladinu i on joj je zato blagodaran. Hvala njemu bar zato...

Glavna je i najznačajnija tačka proslave bila svečana akademija, na kojoj se je upoznalo Zagreb sa Njegošem, njegovim idejama, njegovom religijom i njegovim nacijonalizmom. Samu je akademiju otvorio Bude Budisavljević Prijedorski, a zatim je kao prvi predavač govorio Pavle Popović, profesor Univerziteta u Beogradu. Popović je u glavnom ocrtao pjesnika za njegove najmlađe dobe. Njegoševo je osjećanje otpornosti momenat, koji treba najviše istaknuti, kao najsnažniju crtu njegove mladosti. Iza tog je govorio profesor zagrebačke univerze Dr. D. Šurmin o ilirizmu i o vezama, koje je osjećao Njegoš prema tom pokretu zagrebačkih književnika. Zatim je govorio Ljubljanski profesor i docent zagrebačkog sveučilišta Dr. Fran Ilesić o pokretu slovenačkog naroda, osobito živo naglašujući neke momente ove teške, ali uspješne borbe.

Na koncu je pročitao dr. Janjić, profesor

beogradske bogoslovije, govor Dr. Nikolaja Velimirovića, tog našeg sveštenika-nacionaliste, koga je iz Zemuna vratila pogranična policija radi nekog članka, što ga je u novije vrijeme napisao. Za čitanja tog članka sjetili smo se svi Velimirovića, i ako njega ovdje nije bilo. Njegov je govor ostavio dubok biljeg u našim dušama i svima nama ne bijaše pravo, što on sam ne bijaše među nama. Snažne su riječi pune fine retorske moći, tekle i mi smo svi vidjeli, mi smo svi osjećali mladu, poletnu dušu pjesnika golih stijena i onog malog, ali visokog i vedrog neba i našeg snažnog naroda.

(Zagreb.)

Božidar Zajčić.

Iz tamnice u tamnicu.

Ovih su dana pušteni iz zatvora, poslije gotovo dvije godine vrlo teškog tamnovanja, ortaci Luke Jukića: Cvijić, Cezarec, i Bubljić. Ti mladi ljudi, u doba po naš opće nacionalni život, najkritičnije, u eri komesarijata, pokazali su se kao pravi ljudi, i gotovo jedini, i ako ih je tamnica danas tjelesno oslabila (kod Cezarca se lako može da pojavi rapidno djelovanje sušice) njihove su duše samo ojačale. Došavši u Zagreb, visoki njihovi idejalni snovi pali su na nisko tlo naše grube sadašnjosti. U zajednici sa društveno žigosanim zločincima, oni su ostali čisti duhom, a došavši u naš »nacionalni« i »kulturni« centar Zagreb, osjetili su svu mračnost okoline, koja guši i ne daje poleta, i sapinje. Oni su došli do uvjerenja, da su iz jedne uske i male tamnice, prešli samo u jednu veliku prostranu tamnicu. Njihova je potištenost i ogorčenje vrlo veliko, i nama je to posve razumljivo.

Nacionalističke demonstracije.

Kako je preko novina već opširno poznato, pred desetak dana je jedna bezobrazna irredentistička rulja tršćanskih studenata talijanaša tvorno napala srpsko-hrvatsko i slovenačko daštvo na Rivoltelli, u Trstu, radi jezika, kojim naša omladina tamo govori. Vi jest je posve naravno uzrujala omladinu hrvatsku, srpsku i slovenačku, gdje je ima, i daštvo je u Splitu skupa sa jednim dijelom građana uspjelo da zaglušnom vikom nadjača talijanašku muziku, koja je svirala na Narodnom trgu, u nedjelju, 8. o. m. Jednako se i drugdje spremaju slični i u ovakovim slučajevima posve opravdani prosvjedi. Ni Zagreb, koji u vrlo značajno današnje vrijeme, barem kroz najveći dio svoje univerzitetske omladine, osjeća snažno nacionalistički, nije u svojim zadaćama zakasnio. Juče, 10. o. m. u 5 i pol sati, u dvorani Kola,

održala se velika prosvjedna skupština nacionalističke omladine, iza koje su slijedile demonstracije. Demonstrante, same dake, kojih je moglo da bude oko 400, dočekalo je redarstvo na Sveučilišnom trgu i sa dva kordona, na početku Marovske i Frankopanske ulice, spriječilo im put u Ilicu i dalje. No možda je baš u toj nesreći bilo i nešto sreće po same demonstrante i karakter demonstracije: đaštvo se razbilo u nekoliko grupa, kušajući uzaludno da prokrči put sa više strana i tako je gotovo čitav jedan sat držalo u ne maloj uzbuni najglavnije dijelove Zagreba, čitavo njegovo središte. I čitavi jedan sat vodila se po ulicama i trgovima zagrebačkim jedna i ako vrlo čudna, a ono svakako nacionalnija politika, no što je od ustave ustava vodi naš Sabor. Djaštvo, koje se, kao na skupštini tako i u demonstraciji postavilo nad stranačke interese, ujedinivši se barem za onaj čas u najvišoj nacionalnoj misli pravedničkog prosvjedovanja, kušalo je energično ali uzaludno da nekoliko puta razbije kordone redara. Redarstvo se pokazalo sasvim kao u nekom nezamišljenom dobu oberecvajevskog komesarijata, vadeći sablje, spremno da ih polupa na glavama sveučilištaraca, a na uglu Dalmatinske ulice, kad su demonstranti htjeli da prosvjeduju pod talijanskim konzulatom, detektivi su se mašali za žep, mahali mesarskim toljagama po zraku, i gromornim glasom prijetili, da će — pucati! Pojmljivo je, da je u takvim okolnostima bilo upravo paničkih časova, i bila je u Ilici opasnost, da okonjeni redari pre-gaze na trotoaru nekoliko omladinaca, a pred Univerzom u jednom najburnijem darmaru, redarstvo je počelo golim sabljama da juriša na omladinu, koja je nespremna i iznenađena počela da bježi Univerzi.

Na jučerašnjoj demonstraciji, pokazalo se i opet, da je Zagreb na dnu nacionalnog i kul-

turnog osjećanja i shvatanja, i da se najuspješnija politika na ulici ne može zamisliti bez radništva, koje je kao i seljaštvo srčika ma kojeg bilo naroda. U jučerašnjem značajnom događaju, radništvo nije vidjelo ništa osim ekskluzivno nacionalne stvari bez i primjese socijalnog smisla, pa nam i ovo pored drugih primjera, o kojima ćemo već govoriti, dokazuje, da se svi dublji i radikalnije nacionalni pokreti, trebaju koncepirati i sa socijalnog gledišta, ako se već teži potpunosti preokreta stvari i neminovnom uspjehu. Zatim, građanstvo je zagrebačko bilo juče sasvim pasivno, ono se prosto cinički zabavljalo gledajući kinematograf trčanja, deranja, vikanja, apšenja na ulici, besplatno, sa prozora kavana i trotoara, i to nam nalaže, da ostanemo ovdje, gdje je nas i našega rada više nego ikada i ičesa potrebnije.

No što je najinteresantnije, kod jučerašnjih su uličnih prosvjeda pali povici osim protiv talijanaške bagre i za slavenstvo Trsta, protiv Zagreba. Klicalo se nekoliko puta: Dolje Zagreb! — Dolje svinjski Zagreb! — Dolje cinički Zagreb!

Uapšen je nacijonalista Roth, koji je, dok su ga stražari vodili, svejedno mahao kroz Ilicu štapom i klicao slavenstvu Trsta.

Ma koliko se na jučerašnjoj skupštini naglasilo vanstranačko poimanje prosvjeda, svejedno je na ulici kod demonstracija vladala izvjesna nekompaktnost i raskidanost među omladinom. I ako je to jučer slučajno dobro došlo, nužno je, da toga ne bude kod većih i dubljih iskaza na ulici, koji bi s vremenom imali doći, nego da u tim izvanrednim časovima svom omladinom zavlada jedna ista misao, jedna te ista duša, u jednome istome tijelu. I gole sablje i prijetnje revolverom i nasrtanje konja na trotoare, ništa tada ne će pomoći.

Uredništvu su stigle na prikaz i ocjenu ove knjige:

- Zvonko Milković: **Pjesme**. — Zagreb 1914. — Mirko Breyer; cijena: 2 K.
Jovan Škerlić: **Knjige i pisci**, VI. sv. — Beograd 1913. — Gece Kona; cijena: 2 K.
Milan Pribičević: **Naš najveći junak**. — Rijeka 1913. — G. Trbojević; cijena 0'50 K.
Emil Zola: **Lurd**, Moderna knjižnica, preveo Lj. W. — Zagreb 1914. — cijena 1 K.
Ivo Čipiko: **Utisci iz rata 1912**. — Sarajevo 1914. — I. G. Gjurgjević; cijena 120 K.
Gabriele D' Annunzio **I. Episkop** (s predg. V. Čerjne). — Zagreb 1914. Moderna Knjižnica; — cijena 1 K.
Aleksa Šantić: **Na starim ognjištima**. — Mostar 1913. — Trifko Dudić; cijena 1 K.
Stepnjak: **Podzemna Rusija**. — Zagreb 1914. — Moderna knjižnica; cijena: 1 K.
-

**Međunarodna knjižara
N. Šmitran, Sarajevo**

Izdaje biblioteku „Oslobodjenje“ i „Univerzalnu biblioteku“.

**Knjižara Morpurgo u Splitu
(Narodni trg)**

ima u zalihi najnovije knjige iz srpsko-hrvatske književnosti i šalje svoj katalog na zahtjev badava.

Upravo izašlo:

D. Trstenjak Klerikalizam K — 60. Janko Polić Kamov. Čoškonje (Kozerije i feljtoni K 2'40 Izbor najnovijih i odobrenih djela iz hrvatsko-srpske književnosti god. II. Broj 1. na zahtjev badava.

Izdavačka knjižara
G. Trbojevića, Rijeka.

**Knjižara Vinka Jurića u
:: Splitu (Narodni trg) ::**

ima na prodaju najnovije knjige iz srpskohrvatske književnosti.

Izašla je
**Istorija Nove
Srpske Književnosti**
od Jovana Skerlića.

Potpuno i ilustrovano izdanje
[sa 109 slika u tekstu].

Cena K 8.—.

Izdavačka knjižara:
S. B. Cvijanović, Beograd.

**Srpskohrvatska
knjižara Tošović**

u Dubrovniku (na Stradunu)

ima na prodaju najnovije knjige iz srpskohrvatske književnosti

Hrvatska knjižarnica (Göszl)
u Zadru, u Širokoj ulici

ima na prodaju najnovija djela iz srpskohrvatske književnosti.

Knjižara Banić
na Sušaku

preporuča najnoviji izbor knjiga srpsko-hrvatske književnosti, veliko skladište papira i pisane materijale. Sve vrste školskih potrebitina.

Knjižara Gjurgjević
u Sarajevu

ima na prodaju najnovije knjige iz srpskohrvatske književnosti.

**Knjižara
Gjuro Sikić, Rijeka**

ima na skladištu velik izbor svih knjiga iz hrvatsko-srpske literature. Skladište trgovačkih knjiga, listovnog i uredovnog papira na malo i na veliko.

Gjuro Trpinac
knjižar jugoslav. akademije
Zagreb, Ilica 6.

Na skladištu: Knjige. Muzikalije. Slike. Materijal za pisanje i risanje. Papir. Fotografске sprave i potrepštine.

Nakladna knjižara i hrvatski (slavenski) znanstveni antikvarijat

Mirko Breyer

Zagreb, Ilica 29.

Telefon 510.

Knjižara Josip Sokol
Zagreb, Marovska ulica 21
Telefon 1024.

Preporuča svoje veliko skladište modernih školskih i antikvarnih knjiga, muzikalijska, te svih pisanih i risanih potrepština.

**Knjižara
Trifka Dudića**

u Mostaru

ima na prodaju najnovije knjige iz srpskohrvatske književnosti.

Bogato skladište knjiga na hrvatskom i inim jezicima. Šalje kataloge na zahtjev badava i franko.

**Slovenačka knjižara
L. Schwentner u Ljubljani**

preporuča svoja odabrana izdanja.

**Knjižara Radoslav Bačić
Osijek**

ima na prodaju knjige iz srpskohrvatske književnosti i naročito preporuča svoja izdanja „Moderni novelisti“.